

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

*

Valentin Mandelc r. 16. febr. 1837 v Kranju, gimnazijo dovršil l. 1855 v Ljubljani součenec Erjavcu, sotrudenik pri „Vajah“ itd., visoke šole na Dunaju, od l. 1859 pomagal na gimnaziji v Varaždinu, kjer je sodeloval z Žepičem in Valjavcem, l. 1864 postal gimnazijski profesor v Karlovcu, kjer je u. 12. maja 1872.

Novice l. 1857 str. 164 pripovedujejo, da je v spominke dunajske kmetijske razstave V. Furch zložil mično pesmico v českem jeziku, katero jim je v slovénski prestavi izročil V. Mandelc. V osmerih kiticah opéva vzajemnost Slovanov v Avstriji; na primer bodi l. in VHL:

Oj predragi Vi možje
Česke, Moravske zemlje,
In rojaki drugi Vi
Vsi Slovani Avstrijski,
Derž'mo se mož možá,
Brambovci napredvanja! . .

Večni Oče sliši nas,
K Tebi kliče prošnje glas:
Telo naše pokrepčuj,
Dom in vlado oslavuj;
Bože daj, da živi
Srečno vse u Avstrii!

Glasnik Janežičev l. 1858. I. str. 2—72: „Jela“. Novela. Spisal Val. Mandelc. — L. 1859. III. str. 88—171: „Cepteč“. Povest. Spisal Val. Mandelc.

Besednik l. 1870 str. 169—179: „Sol-máčanje (Poslovenjeno)“. — L. 1871 str. 75: „Blatno jezero“ (Po Čaploviču). „Deset tavžent lir na leto“ (Po francoskem V. M.). — Tudi družba Mohorjeva je več njegovih zanimivih spisov po Večernicah priobčila. V novjšem času je posebno marljivo podpiral slovensko dramatiko in se pečal s prestavo Goethejevega „Fausta“ (Besednik l. 1872 str. 79).

Slovenska Talija I. in II. L. 4. vezek: „Bog Vas sprimi! Kdaj pojdete domu?“ Ve-

sela igra v enem djanji. Poslovenil Val. Mandelc. V Ljubljani l. 1868. 8. str. 20. — Vezek 12: „Klobuk“. Vesela igra v enem dejanji. Po francoskem F. de Girardina poslovenil V. Mandelc. V Ljubljani 1869. 16. str. 47. — V 13: „Išče se odgojnik“. Igra v dveh dejanjih. Po francoskej „On demande un gouverneur“. L. 1870 str. 82. — V. 45: „Ženski jok“. Igra v enem dejanji. Po francoski „Les femmes qui pleurent“, par Girardin et Thiboust (str. 46). „Moja zvezda“ Igra v enem dejanji, par M. E. Scribe. (str. 67). — Vez 46: „Gospod Zamuda ali kako hitro mine čas! Igra v enem dejanji, par L. Picard.“ L. 1879 str. 52. — Vez. 48: „Št!“ Igra v dveh dejanjih. V francoščini spisal E. Scribe, poslovenil Valentin Mandelc. V Ljubljani l. 1880 str. 79 (cf. Letopis Slov. Matic. l. 1869. 1870. 1871. 1879. 1880—1. Zvon 1888 str. 253).

Zora I. tečaj l. 1872 str. 206—219: Valentin Mandelc. Prineski za jegovi životopis, nabral Davorin Trstenjak, po pomočkih, ki sta mu jih izročila ranjcega preč. brat Anton, tedaj kaplan v Škofji Loki, in prijatelj ranjcega, vrli slov. rodoljub P. Grasselli. — Izmed rokopisov je ponatisnjen tu v nemškem jeziku spisani „curriculum vitae“, katerega je sam sestavil in predložil ministerstvu, ko je prosil za službo javnega učitelja. „Ta je tako naivno, odkritosrčno in s tako srčnim humorom pisan, da nam lepo pojasnuje rajnega otročja in mladeničeva leta, in ves pot njegovega izobraževanja“, pravi Trstenjak. — Nato so iz pisma brata Antona Mandelca vesti, ki zadevajo Valentinovo učiteljsko in literarno delavnost, pa zadnje trenutke njegovega življenja (str. 217). Mej drugimi stvarmi piše: „Tudi nekatere pesmi sem najdel prestavljene, kakor „Lijak“ od Gedeona v. d. Heide; „Najlepši nasmehljaj“ brez podpisa; „Grof in opat“, legenda od Huberti, „Sv. Ignacij“ legenda, Borovski,

„Kristjanovo maščevanje“, legenda. Če bi Vam bilo vstreženo, lahko Vam to pošljem, če bi mogli porabiti za „Zoro“. — Mnogo časa se je trudil s „Faustom“. Dokončal je prestavo že pred kakimi petimi leti, ali pilil ga je še vedno ... Med ostalimi papirji sem dobil igro „Dr. Robin“. Koliko iger je predstavil za dramatično društvo, Vam ne morem naznaniti. „Najbolje bi to vedel predsednik g. Grasselli, kateremu sem ono igro in rokopis „Faustov“ izročil, naj ga dramatično društvo pregleda, presodi in v natis da itd.“

„Prvo, gotovo tudi najimenitnejše dramatično delo, kar jih je poslovenil pokojni Mandelc, je Goethejevega „Fausta“ prvi del, piše ondi Grasselli ... Od „Uvoda“, katerega je mislil pridejati prestavi, zabeleženo je samo jedro krasne ideje, katero je hotel pisatelj razvijati. Za „motto“ menda namenjene so bile lete besede:

Rojakom: Če meni čast, rojakom bo veselje;
Goreče so izpolnjene mi želje!

Ustanovitev „Dramatičnega društva“ še le vzbudila je zopet Mandelcovo delavnost. Razun prej imenovanih iger poslovenil je Mandelc še na pr.: „Na kosilu bom pri svoji materi“, par A. Decourcelle et L. Thiboust. — „Peska v oči“, vesela igra v dveh dejanjih, par Labiche et Martin. — „Lornjón“, igra v enem dejanji, par E. Scribe. — Poslednje njegovo delo „Doktor Robin“, igra v enem dejanji, par Jules des Preucary ... Rokopise iger tukaj imenovanih ima vse dramatično društvo. Dramatična dela, ktera je Mandelc presadil na slovenska tla, obogatila so v resnici naše slovstvo. Mladi naši predstavljavci posnemali naj bi Mandelca, od njega učili se, na kakšno blago uspešno obrača svoj trud rodoljubni pisatelj (str. 218) itd.“

Na povabilo, naj pristopi k društvu slov. pisateljev ter naj blagovoli podpirati „Zoro“, bodi iz njegovega pisma do uredništva na pr.: „Pozdravil sem Vašo „Zoro“ z veseljem, in jako všeč mi je tudi, da ste združili v nji leposlovje in znanost. Meni je jako ljubo oboje, in veseli me vsaki spis, naj si bo bolj ali pa manje zanimiv. Le edino nesrečno an-

tipatijo imam proti pesmim, če niso res izvrstne. In le pomislite, kakšna huda misel je meni hudobnežu prišla na um. Tale: Jaz bi bil za to, da se vsakemu mladenču, kterikoli začne delati pesmi, da manje jesti. S tem bi se menda vendar dokaj težav prihranilo urednikom, in drugim revežem, ki jih napada ta versifikatorska manija. Ali moj predlog ne bo obveljal v zboru mladih glav, in tako bomo pač trpeli — Vi in mi nadalje to muko, ki jo trpimo že od nekdanj itd. (str. 219)“.

Iz Val. Mandelc-ove zapuščine je priobčila „Zora“ l. 1873 št. 1 le pesmico: „Najlepši nasmehljaj“, katere konec bodi tu še na primer:

Neviden hodi Kristus še
Po hišah, kočah sem in tje.
Bolehno dete kjer leži,
Kjer mati joka in bedi:

Tje tiho, krotko se spusti;
Nasmeje dete se sladkô,
In zdravo je, al' pa sabô
Gospod odnese ga v nebô.

Simon Jenko roj. 27. okt. 1835 v Mavčičah, prve šole opravil v Smledniku in Kranju, srednjih gimnazijskih šest v Novem Mestu, sedmo in osmo l. 1855 v Ljubljani, l. 1856 bil bogoslovec v Celovcu, l. 1857 najprej modroslovec na Dunaju, potem pravoslovec, domač učitelj, naposled v službi notarja Stergarja v Kranju, od l. 1866 pri odvetniku dr. Prevcu v Kamniku, l. 1869 preseli se z njim v Kranj, kjer u. 18. okt. 1869.

Slovénski je Jenko jel popevati že v nižji gimnaziji, zlasti pa na višji v „Vajah“. Soneta „Ko ni še stala trdno svetov sila“ s podpisom „Skupčič“ ni v Danici; pač pa je sonet „O rajski vir, ti moje zaželenje“ s podpisom „Skupčič“ ter z naslovom: Mladeneč k Marii v skušnjavah — v Danici l. 1855 str. 100 (Vid. Kres 1886 str. 7). Javno se je oglašil v

Novicah l. 1855 v pesmicah: Mrak-njenje sonca str. 80 (Solčni mrak str. 95); Zaklad 84; Angelj tužnih 168 in Meglenica str. 224 se znamenjem X; Divja rožica str.

288 in Vila Zlatinka str. 304 pa s podpisom S. Jenko. — L. 1856: Mati; Sprehod; Naj bo! — L. 1857: Zimski dan; Zimski večer; Noč; Pogreb; Liliije. — L. 1858 str. 5, kjer v pismu o Slovencih in Slovenkah Beloves t. j. Bleiweis piše Vitomaru t. j. Trstenjaku proti koncu: . . Ali si bral, dragi moj, lansko leto v „Leipziger Illustr. Ztg“, kaj je neki popotnik o „Sprachgewirru“ ljubljanskega mesta neslanega pisal? Če nisi, beri saj sledečo humoristično pesmico, ki jo je zložil spoštovani pesnik gosp. S. Jenko, v kateri nekako persifilira tisti Leipzigerčni „Sprachgewirr“. Kratkočasna pesmica se glasi takole:

Prepis.

1. Kislega še vedno lica
Vozi Karon stergan čoln,
V čolnu duše, kih pravica
Kliče pred Minosov tron.
2. Dve ste duši v čoln stopile,
Brez trebuha, brez petá;
Ravno kar ste se ločile
Od prijaznega mesa.
3. „Dva junaka iz Ljubljane!“
Čmerni Karon zanoslá,
Ko ob bregu čoln obstane;
Z čolna stopita duhá.
4. Veličastno, kakor paša,
Na stolnici kralj sedi,
K prvemu oberjen vpraša:
„Kak si se poslužil dni?“
5. „Nič po kranjski, nichts, ich bitte,
Damit geht's mir nimmer recht;
s' ding ist bei uns nicht mehr sitte,
Ist für noble leut' zu schlecht.“
6. Minos gleda ga debelo,
Sam ne vé, če bi verjel,
Da pod sé Ljubljano belo
Sami Nemec bi bil vzel.
7. K družemu se zdaj oberne,
Nemškovati začne ž njim.
„Niks tajč“, hitro ta zaverne,
„Jez le krajnsko govorim“.
8. Nemca v nemški raj postavi,
Kjer je zelje, pije pir;
Krajnca v raj slovenski spravi,
Kjer je žgance in krompir.
9. Stari urbar še poiše,
Jezzen zgrabi za peró,
Pa ime Ljubljane zbrise —
Ričet dà ji imé novó!

Leptir. Zabavnik za godinu 1859. Izdao Lj. Vukotinović. U Zagrebu. Na str. 30—38: Pjesme slovenske. Složil S. Jenko. — Moja pesem. Obujenke. I. Zdrava bodi, zdrava bodi. II. Tergal rože sim rudeče. III. Glej jih zvezde, kak bliščijo. IV. Slabo sveča je berlela. V. Zemlja se zagerne v tmine. VI. V ljubem si ostala kraji. VII. Dokler zvezd nebeška čeda. VIII. Čas verti se ne prestando. Ptujki: Prosim te, ptujka ljubezniva (str. 38).

Glasnik Slovenski Janežičev I. 1858. I. 12: Morski duhovi. Spomini str. 98—136 v nevezani besedi. II. Obrazi str. 7: Vstala je narava. 1. Naj vso svojo silo. 2. Zelen mah obrašča. 3. Z glasnim šumom s kora. 4. Med borovjem tamnim. 5. Mlad junak po polji. Str. 109: 6. Zida drobna mravlja. 7. Mlade hčeri truplo. 8. Kedar mlado leto. — Str. 189: Iz ptujega. — Tilka str. 41—80: Za eden las je manjkalo, pa bi se bil Tilka oženil (in magnis voluisse sat est). — Jeperški učitelj str. 125—192. Spisal S. Jenko. — L. 1859. II. str. 21. Obrazi: Pri zeleni mizi. Leži ravno polje. — L. 1860. VI.: Pobratimija (str. 7. 8). Grofov zet str. 33 (Knezov zet 121 Pesmi). Naprej str. 161. — L. 1861 str. 29: Naša zgodovina. — L. 1862 str. 309. Obrazi: 1. Kje nek zemlja grobe krije. 2. Buti, morje adrijsko. 3. Ko je solnce vstalo. 4. Ko zaspal bom v smrti. Str. 341: O večerni uri. Str. 337: Kdo nekdanje sanje — Da nazaj mi spet? — L. 1863 str. 1: Molitev. L. 1864 str. 8: Troje gorjé!

Kakor drugim — je tudi Simonovim pesnim skladal prijetne napeve Davorin Jenko ter jih nekaj dal na svetlo l. 1861 v zbirki: Slovenske pesmi za čvetero-, dvo-, samospev in glasovir, na Dunaji; te so na pr.: Pobratimija; Na grobih; slavni „Naprej“ itd. — V „Pesmarici“ dr. J. R. Razlaga (I. l. 1863. II. 1872) nahajajo se S. Jenkove pesmi na pr.: Molitev; Naprej; Slov. zgodovina; Pobratimija; Tujki, Vénec ljubezni: I. Zemlja se zagrne v tmine. II. V ljubem si ostala kraji. III. Čas vrti se ne prestando. IV. Moja pesem bo nosila. — Samo.

Sanja. Mati. Jadransko morje. Moja gomila. — „Predpustnica“; to šaljiva povest, ki menda še ni nikjer natisnjena, spisal je slavni pesnik Simon Jenko za „Venec“, vredovan od celovških bogoslovcev l. 1856, pravi Besednik l. 1873 str. 51. 52 (Še zdaj vedó pripovedovati, kako so „copernika“ v Ljubljano vozili!).

Pesmi. Zložil Simon Jenko. 1865. 12. 127. Založil Janez Giontini v Ljubljani. Natisnila A. Leykamovih dédnikov tiskalnica v Gradcu. — Brez posebnega predgovora kaže značaj njegovih pesmi ta-le

Uvod.

Dvigni se! ukáz mi reče.
Srce pade mi v oblasti
Silne, prej neznane strasti,
Ki ko živi ogenj peče.

Čut se zljie mi v besede. —
Preč so črne bolečine,
Strast občutkov divjih mine,
Jasen mir se v prsi vsede.

Pesmi Jenkove vesel pozdravlja Janežič v Glasniku 1865 št. 1 str. 27. 28, češ, Jenko je pevec svojih občutkov. . . Jenkove pesme so sploh kratke, domače, lahko umevne in naravne, pa toliko bolj jedernate. . . Da-si ravno bi bilo z ozirom na našo mladino želeli, da bi bila tu pa tam kaka erotična še v rokopisu ostala, vendar moramo resnično spoznati, da so „Jenkove Pesmi“ prelep prirastek naše mlade lepoznavske literature itd. — . . „Ker presojamo pesnika, za katerega mislimo, da so ga Rojenice navdahnile s pravo pevsko zmožnostjo in ga tedaj stavimo ne le med poklicane, ampak med izvoljene

pevce, zdi se nam potrebno, povedati mu odkritosrčno, o čem bi bilo po našej misli popravka treba. . . Nekoliko o ljubovnem pesništvu sploh. . . Nekatere nas po svojem izrazu opominjajo nepesniške ljubezni, na pr. „Slabo sveča je brlela. Za slovo. Vabilo. To se vpraša“. — Nekatere dišejo tisto malodušnost, tisto obupnost, kakor je bila zadnja leta nekim bolehnim in nevernim nemškim pesnikom v navadi. . . Na pr. „Ptici. Ko je solnce vstalo. Zelen mah obrasta“: posebno pa „Slovenska zgodovina“ str. 65. Tej zadnji pesmi moramo se pa še zato vpreti, ker ni res, da bi naša zgodovina ne imela druge povesti, razun kako rod za rodom gine. . . To je naša sodba. . . Pošteno smo dali veliko hvalo lepim pesmam, pa tudi po svojem prepričanju rekli, kar nam ne dopada“, pravi P. v Novicah l. 1865 str. 3. 4. — „Na Jenkovem grobu“ (Elegija, jeseni 1869). Boris Miran. Literarni pogovori. III. S. Jenko. V Zvonu 1870. I. str. 39. 40. — 44. — 47. S. — „Beseda o Simonu Jenku“. J. Pajk v „Izbranih spisih“ l. 1872 str. 195–201. — „Slovenski Narod“ l. 1872 št. 15. 1873. 1879 št. 86 itd. Zvon 1879 str. 336–374. Sp. Fr. Levec. — Kres 1886. VI. Zv. 1: Iz zapuščine pesnika Simona Jenka. A. Črtice iz njegovega življenja. . . Po pesnikovem dnevniku (str. 1–16). B. Pesni. Priobčil I. Jenko. Nekatere tu naštetih so bile že tudi natisnjene p. „Dan slovanski“ v Slov. Narodu l. 1869. „Vila Zlatinka“ v Novicah l. 1855; „Summo Jovi“ v Koledarčku l. 1856; „Človek“ v Drobntinah l. 1858 str. 323 itd.

Književnost.

J. Giontini-jeva knjižnica za otroke. — Ta nova knjižnica, katero podaja podjetna tvrdka Giontini svojim odkupovalcem, obsega 12 majhnih zvezčičev (à 6 kr.), v katerih vsakem je na petih straneh tiskana in šestkrat precej dobro ilustriрана mična povest. Iz vseh teh povestij lahko naša nežna mladina posname mnogo neprecenljivih nauk. Najbolje bode, ako si vsak zvezek malo natančneje ogledamo.

1. zvezek: Uboga družina, vzbuja v srcih mladine milosrdnost do ubožcev.

2. zvezek: Ubožne Tonče, nam pripoveduje o siroti Tonče-tu, kateri je zbog svoje pridnosti in zapužanja v Boga našel sebi oskrbnika.

3. zvezek: Mati in sin, nam opisuje Mirčeta, ki je bil poln ljubezni do svoje bolne matere.

4. zvezek: Soseba, nam kaže nasledke lenobe in vspehe pridnosti na dveh sosedih.

5. zvezek: Ivan Hromec reši svojega brata in s tem svoje stariše iz rok krutega gospodarja.